

Sedert januari 1986 functioneert het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis van Nederland na de Tweede Wereldoorlog (CPG) als een 'joint venture' van de Katholieke Universiteit Nijmegen en de Stichting Parlementaire Geschiedenis. Het CPG wil in andere vorm het werk voortzetten van Van Welderen Rengers en Oud.

In afwachting van het verschijnen van de 'grote delen' over de naoorlogse parlementaire geschiedenis besloot het CPG in 1980 tot de uitgave van een jaarlijkse bundel 'Politiek(e) opstellen'.

De bundel wil een voorproefje leveren op de resultaten van het veelzijdige onderzoek dat binnen het CPG verricht wordt. Meer pretenties hebben deze 'Opstellen' niet. De oplage belooft circa 150 exemplaren, die allereerst bestemd zijn voor de vele begunstigers van het CPG.

De auteurs hopen dat de opstellen een bijdrage leveren aan de belangstelling voor de parlementaire geschiedenis en voor het functioneren van ons parlementair stelsel. De bundel geeft mij de gelegenheid al degenen te danken, die op enigerlei wijze het CPG het afgelopen jaar van dienst zijn geweest en dat waren er zeer velen!

C.C. *van Baalen* belicht enige bestuurlijke en parlementaire achtergronden van de watersnoodramp van 1953. Een extreem lang aanhoudende noordwesterstorm viel samen met springtij, waartegen de dijken in Zeeland en Zuid-Holland niet bestand bleken. 1835 mensen verloren het leven en duizenden dieren verdronken. Deze ramp kwam niet geheel onvoorzien, omdat de in 1939 ingestelde Stormvloedcommissie al in 1940 en 1944 gewaarschuwd had voor de rampzalige gevolgen van steeds hogere stormvloed. Merkwaardig genoeg maakten de opeenvolgende ministers van Verkeer en Waterstaat deze rapporten niet openbaar, noch informeerden zij het parlement volledig. Wel gaven Spitzers (1948-1951) en Wemmers (1951-1952) ten overstaan van het parlement blijk van enige ongerustheid, maar alarmeerd waren deze mededelingen bepaald niet. Ook de Kamer maakte zich niet bijzonder ongerust over de zeekering en had daartoe ook weinig aanleiding, gelet op de informatie van de verantwoordelijke ministers. Bovendien behoorden de dijkbewaking en zeekering traditioneel tot de verantwoordelijkheid van de waterschappen.

In het parlementaire debat na de ramp vonden de regeringsfracties het ongepast om de schuldvraag te stellen. Enkel de CPN trok fel van leer. De regering had de waarschuwing genegeerd omdat zij voorrang wilde geven aan de herbewapening van Nederland, hetgeen honderden miljoenen gevegd

had. Haar voorstel om een parlementaire enquête in te stellen, kreeg geen enkele steun van de andere fracties.

J.W.L. Brouwer laat zien dat het krachtige optreden van staatssecretaris H.C.W. Moorman van Marine een belangrijk factor is geweest in de besluitvorming van het kabinet over aard en omvang van de Nederlandse Marine. De overgrote meerderheid van de ministerraad, onder aanvoering van Drees en Lief tinck, wenste drastisch te bezuinigen op de vloot ten einde de vrij gekomen middelen te besteden voor de opbouw van de land- en luchtmacht. Bezuinigingen op de vloot pasten geheel in de NAVO-strategie, waarin van Nederland slechts een bescheiden maritieme bijdrage verlangd werd (mijnen vegen en bescherming van de havens). Staatssecretaris Moorman, zelf afkomstig uit de Marine en de facto hoofd van het voormalige departement van Marine, reduceerde de ambitieuze marineplannen tot realistische proporties, waardoor hij het nodige krediet verwierf bij Lief tinck. In september 1950 dreigde Moorman met aftreden, indien het kabinet zou volharden in zijn aankondiging fors te bezuinigen op de Marine. Moorman wist zich verzekerd van de steun van de Kamer, speciaal van Romme. Hij passeerde en overspeelde op dat cruciale moment zijn 'eigen' minister door goeddeels buiten hem om te handelen. Moorman berichtte Romme: '(...) dat mijn positie binnen het kabinet er bepaald niet zwakker door geworden is.'

J.M.M.J. Clerx bespreekt het begrotingsbeleid van Lief tinck, dat in 1949 vruchten begon af te werpen in de vorm van een hersteld evenwicht tussen inkomsten en uitgaven. De Kamer maande evenwel tot voorzichtigheid omdat het evenwicht goeddeels te danken was aan de hoogconjunctuur, terwijl betalingsbalans en staatsschuld nog zorgen baarden. Aan de staatsbalans, die inzicht wilde geven in de vermogenspositie van het land, hechtten de volksvertegenwoordiging weinig waarde.

De auteur toont voorts aan dat begrotingspolitiek steeds een resultante was van het denken over de rol van de overheid in de samenleving. Na de 'gouden' en de 'gulden' financieringsregel, kreeg het Keynesiaanse concept van een anti-cyclisch begrotingsbeleid de overhand. Terecht merkten enige kamerleden op dat Lief tinck in dat opzicht in gebreke bleef omdat hij niet toekwam aan het kweken van een begrotingsoverschot voor slechte tijden. Lief tinck verweerde zich door een beroep op overmacht. Allereerst moest de volkswelvaart bevorderd worden, wilden de staatsfinanciën op orde komen. De devaluatie van de gulden met 30% ten opzichte van de dollar op zondag 18 september 1949 verstoorde de gunstige budgettaire ontwikkeling en zette de begroting voor 1950 op losse schroeven. Wederom hadden de kamerleden weinig houvast voor een grondige discussie met Lief tinck, die ook de eerste jaren na de oorlog met zeer voorlopige cijfers moest werken.

J.E.C.M. van Oerle laat zien hoe Nieuw-Guinea een twistappel werd, niet enkel tussen Nederland en Indonesië, maar ook tussen de verschillende

fracties in de Kamer. Het was minister Jonkman (PvdA) die voor het eerst duidelijk uitsprak dat de regering 'een eigen status' voor Nieuw-Guinea begeerde onder meer om dit gebiedsdeel eventueel te bestemmen voor 'grotere volksplantingen ... op de eerste plaats van Indische Nederlanders.' Met deze uitspraak kwam Jonkman tegemoet aan de bezwaren van vooral de rechterzijde in de Kamer tegen het Linggajati-akkoord (december 1946). Tegelijkertijd veroorzaakte Jonkman de nodige commotie bij de vertegenwoordigers van de deelstaat Oost-Indonesië op de conferentie van Den Pesar. Zij zagen Nieuw-Guinea als een onafscheidelijk deel van hun deelstaat en dus van het toekomstige Indonesië. Van Mook kalmeerde hen met een geruststellende verklaring, die op z'n minst moeilijk verenigbaar was met het uitgesproken standpunt van de regering.

De kwestie Nieuw-Guinea bleef smeulen, ook in het parlement waar de katholieke dissident Welter, maar ook CHU en VVD, de toekomstige status van Nieuw-Guinea ter sprake brachten. Stikker deed hetzelfde bij Hatta in november 1948 en berichtte dienaangaande zijn collega's: 'Dit kunnen wij voor Nederland reserveren ...'. Volgens hem had Hatta weinig tot geen belangstelling voor Nieuw-Guinea. Uiteindelijk kwam de kwestie als laatste punt op de agende van de Ronde Tafelconferentie (eind 1949). Het voorafgaande debat in de Kamer maakte duidelijk dat voor Tilanus (CHU) en Oud (VVD) het behoud van de Nederlandse souvereiniteit over Nieuw-Guinea *conditio sine qua non* was voor instemming met het uiteindelijke onderhandelingsresultaat.

Zo ontstond op 17 augustus 1949 de Nieuw-Guinea-kwestie, in de Kamer, waar anders ... .

J.J.M. Ramakers volgde de minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting, J. in 't Veld (PvdA) bij diens schoorvoetend toegeven van de wensen van vooral de KVP, die het eigen woningbezit en de particuliere bouw wilden stimuleren. De staatscommissie-Bommer adviseerde in 1950 om bij de bevordering van het eigen woningbezit selecterend en opvoedend te werk te gaan, hetgeen onder meer kon geschieden door de bouwspaarkassen bij de uitvoering van het beleid te betrekken. Met de nodige reserves, die door de PvdA-fractie in de Tweede Kamer gedeeld werden, verklaarde In 't Veld een speciale financieringsregeling voor kleine spaarders in overweging te willen nemen. Een dergelijke regeling kwam evenwel pas onder zijn opvolger tot stand.

Nadat de schaarste aan middelen en bouwmaterialen enigszins weggewerkt was, pleitte Van Dis (SGP) als eerste voor meer ruimte voor de particuliere bouw (1948). In 't Veld had evenwel in de Kamer beluisterd dat het overgrote deel van de afgevaardigden voorrang wilde geven aan de woningwetbouw. De KVP-fractie in de Eerste Kamer raakte verdeeld over de vraag of particuliere bouw niet de voorkeur verdiende, hetgeen In 't Veld de ontboezeming ontlokte: 'Nu ga ik wellicht een erge ketterij verkondigen. (...)

Waarom zouden we niet kunnen uitkomen zonder particuliere woningbouw?' Desalniettemin stelde de minister voor de particuliere bouw aantrekkelijker te maken door vereenvoudiging van de financieringsregeling. Dat ontlokte partijgenoot Ten Hagen het verwijt dat de minister geen keuze maakte in de controverse over de woningbouw, dat wil zeggen woningexploitatie in het belang van de volkshuisvesting of woningexploitatie omwille van de winst. Dat bracht de KVP-fractie in het geweer ten gunste van de particuliere bouw. Uiteindelijk ging ook de PvdA-fractie akkoord met de Premiereregeling Woningbouw 1950 omdat deze regeling voor de particuliere bouw een zekere ondernemersrisico bevatte.